

پنج سفرنامه خراسان

به قلم روزنامه‌نگاران دوره قاجار و پهلوی
(ادموند اذنوان، یک اصفهانی،
حسین شجره، حسن حلاج، اسدالله رهگذر)
۱۳۳۲-۱۳۵۹ شمسی

پژوهش و ته‌حیح

سیدمهدی سیدقصبی

www.ketab.ir

سرشناسه	:	سیدقطبی، سیدمهدی، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور	:	پنج سفرنامه خراسان به قلم روزنامه نگاران دوره قاجار و پهلوی (ادموند ادنوان، یک اصفهانی، حسین شجره، حسن حلاج، اسدالله رهگذر) ۱۲۵۹-۱۳۳۲ شمسی/پژوهش و تصحیح سیدمهدی سیدقطبی
مشخصات نشر	:	مشهد: نسیم آفتاب، ۱۳۹۷
مشخصات ظاهری	:	۳۳۲ ص. ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
شابک	:	978-600-6894-36-2
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	سفرنامه های ایرانی - قرن ۱۳
موضوع	:	سفرنامه های ایرانی - قرن ۱۴
موضوع	:	خراسان - سیر و سیاحت - قرن ۱۳ ق
موضوع	:	مشهد - سیر و سیاحت
رده بندی کنگره	:	DSR۱۳۷۹/س۹پ۹ ۱۳۹۱
رده بندی دیویی	:	۹۵۵/۰۷۲۵ ۴۲
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۰۰۰۴۵

دفتر و مرکز پخش: مشهد ۰۹۱۵۱۱۵۵۸۳۱ - ۳۲۲۸۷۴۳۰

انتشارات خاتم

عنوان کتاب: پنج سفرنامه خراسان به قلم روزنامه نگاران دوره قاجار و پهلوی (ادموند ادنوان، یک اصفهانی، حسین شجره، حسن حلاج، اسدالله رهگذر) ۱۲۵۹-۱۳۳۲ شمسی

گردآوری و پژوهش: سیدمهدی سیدقطبی

ناشر: نسیم آفتاب

شمارگان: ۳۵۰۰۰ نسخه

صفحه آرا: سیدمهدی سیدقطبی

طراح جلد: سیدمهدی سیدقطبی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۷

چاپ: ایران

قیمت: ۳۵۰۰۰ تومان

ISBN: 978-600-6894-36-2

هر گونه انتشار جزئی یا کلی این اثر به صورت الکترونیکی یا کاغذی و همچنین اقتباس برای نگارش فیلمنامه، نمایشنامه یا داستان بدون اجازه کتبی از مؤلف ممنوع است.

فهرست مندرجات

مقدمه	۱۵
سفرنامه ادموند ادنوان به - اسامه	۱۷
اشاره	۱۷
ادموند ادنوان	۱۷
روزنامه پیک ایران و احمد یزدان بخش	۱۹
حسین سعادت نوری	۲۱
سفرنامه حاضر	۲۱
منتخب سفرنامه ادموند ادنوان	۲۳
شاهرود	۲۳
میامی	۲۹
میاندشت	۳۸
عباس آباد	۴۲
سردار آباد	۴۴

۴۵		مزینان
۴۶		سبزوار
۴۹		ملاقات حاکم سبزوار
۵۳		راه قوچان
۵۶		قاسم آباد
۵۷		دورنمای گنبد طلای حضرت رضا
۵۸		مشهد مقدس (توقف اول)
۶۳		حرم مطهر امام رضا علیه السلام
۶۹		مشهد مقدس (توقف دوم)
۷۵		کتابنامه
۷۷		تصاویر
۸۱		سفرنامه یک اصفهانی به خراسان
۸۱		اشاره
۸۱		سفرنامه حاضر
۸۲		یک اصفهانی
۸۴		حبل المتین و مؤید الاسلام
۸۹		زیارت یا سیاحت یا هر دو
۸۹		در نیشابور
۹۳		در قدمگاه نیشابور
۹۵		مشهد و تولیت های آستان قدس
۹۹		کارکنان آستان قدس
۱۰۶		کارخانه خدام

۱۰۸	شمع سوزی.....
۱۱۳	دزدی در حرم.....
۱۱۵	آب مسجد جامع گوهرشاد.....
۱۱۶	تظلم خواهی مرد ترشیزی.....
۱۲۰	حجره های حرم.....
۱۲۵	آقای میرزا ناظر آستان قدس.....
۱۲۹	نهر آب بالا خیابان.....
۱۳۱	کتابخانه انجمنی.....
۱۳۳	صابون الیسه و سرش.....
۱۴۰	گرائی اجناس مشهد.....
۱۴۲	بهداشت مشهد.....
۱۴۴	آب مشهد.....
۱۴۶	علمای مشهد.....
۱۵۳	کتابنامه.....
۱۵۳	کتاب ها.....
۱۵۴	نشریات.....
۱۵۵	تصاویر.....
۱۵۷	سفرنامه سیدحسین شجره اصفهانی به خراسان.....
۱۵۷	اشاره.....
۱۶۱	یادداشت های خراسان: از تهران به مشهد.....
۱۶۱	راه خراسان.....
۱۶۳	سمنان.....

۱۶۵	شاهرود.....
۱۶۵	سبزوار.....
۱۶۶	نیشابور.....
۱۶۹	مشهد.....
۱۶۹	شناوری در کوهسنگی.....
۱۷۳	عمارت‌های مشهد.....
۱۷۳	راساز.....
۱۷۳	آب‌های معانی.....
۱۷۴	اوضاع عمومی و احوال.....
۱۷۷	گوسفند ترازی.....
۱۸۱	کشمش شقاری.....
۱۸۴	چگونگی کشت مو.....
۱۸۶	شهر قوچان.....
۱۸۷	بلوک غله‌خیز.....
۱۸۸	بلوک سر ولایت و پنج طایفه.....
۱۹۱	تقسیم آب رودخانه اترک.....
۱۹۳	زلزله‌خیزی قوچان و چگونگی عمارات آن.....
۱۹۵	فلاحت قوچان.....
۲۰۱	برنامه فلاحتی قوچان.....

۲۰۶.....	زلزله ۱۳۱۱ و ۱۳۱۲ قوچان.....
۲۱۰.....	شیروان.....
۲۱۰.....	کشمش تیزابی.....
۲۱۱.....	برگ زردآلو.....
۲۱۲.....	زله و آب کاریها.....
۲۱۴.....	بجنوب.....
۲۱۶.....	بشر فاردادش.....
۲۱۷.....	دره جز.....
۲۱۸.....	منظره کوه هزارمسجد.....
۲۲۳.....	مرز باجگیران.....
۲۲۵.....	تربت شیخ جام.....
۲۲۵.....	منظره شهر.....
۲۲۶.....	مقبره شیخ جام.....
۲۲۸.....	نیشابور.....
۲۳۱.....	وضع شهر نیشابور.....
۲۳۱.....	عمارات مهم نیشابور.....
۲۳۴.....	دیدار کمالالملک.....
۲۴۳.....	سبزوار.....
۲۴۴.....	بلوک سبزوار.....

۲۴۶	کتاب‌های درباره سبزوار
۲۴۸	ملوک سربنداریه سبزوار
۲۵۱	شاهرود
۲۵۳	آب شهر
۲۵۳	بسطام
۲۵۶	دامغان
۲۵۷	کتاب‌نامه
۲۵۹	تصاویر
۲۶۱	سفرنامه حسن حلاج به خراسان
۲۶۱	اشاره
۲۶۵	در مشهد چه گذشت
۲۶۵	دییاجه
۲۶۸	شهر شاهرود
۲۶۹	شاهرود
۲۷۰	سبزوار
۲۷۱	نیشابور
۲۷۲	قدمگاه
۲۷۳	شهر مشهد
۲۷۴	آب و هوای مشهد
۲۷۵	ساختمان‌های مشهد
۲۷۹	شرایط شگفت آور

۲۸۰		اوضاع اجتماعی مشهد
۲۸۲		بیمارستان شاهرضا
۲۸۷		کتابنامه
۲۸۹		تصاویر
۲۹۱		سفرنامه اسماعیل الله رهگذر به خراسان
۲۹۱		اساره
۲۹۵		مخبر مفرنا و گذر
۲۹۵		مزار نادر شاه
۲۹۸		جاهای دیدنی، مشهد
۳۰۲		نیشابور شهر پنجم، حمام و کوزه
۳۰۷		بازگشت از مشهد
۳۱۱		بیرون سبزوار
۳۱۵		سمنان یعنی یک خیابان و یک بیابان
۳۲۰		سبزوار
۳۲۴		شبی در شاهرود
۳۲۹		کتابنامه

مقدمه

سفر به خطه خراسان به دلایل زیارت حرم مطهر امام رضا همواره از نخستین گزینه‌های مردم ایران و مسلمانان جهان برای گذران اوقات فراغت بوده است. اما این امر در دوره قاجار و پهلوی اول (رضاشاه) به علت نبود راه‌های مناسب و امنیت ممکن نبود. البته در آن زمان عبور و مرور معمولی مردم هم به سایر مناطق کشور دشوار بود. طوری که هر کسی برای ورود به هر شهری باید از کلاتری محل پروانه دریافت می‌کرد. با گذشت زمان و گسترش راه‌ها و امنیت در سراسر کشور و ورود اتومبیل کم‌کم سفر به سراسر ایران به ویژه خراسان افزایش یافت. طوری تعداد سفرهای مردم به خراسان در دوره پهلوی دوم (محمدرضا شاه) صلاً قابل مقایسه با دوره قاجار و پهلوی اول نیست.

به حال سفر به خراسان یکی از مهمترین مواردی بود که هرکسی را وسوسه می‌نمود آن را انجام دهد. در این میان عده‌ای از روزنامه نگاران برجسته کشور به خطه خراسان سفر نمودند و چند تن از آنها شرح سفر

خود را در روزنامه منتشر نمودند. متن سفرنامه روزنامه‌نگاران علاوه بر مطالب جالب و خواندنی، از نظر تاریخی بسیار ارزشمند و مهم است.

در این کتاب برای نخستین بار یادداشت‌های سفر به خراسان ادموند ادنوان، خبرنگار ویژه روزنامه دیلی نیوز لندن که دوره قاجار به ایران سفر نمود، و چهار تن از روزنامه‌نگاران برجسته دوره پهلوی، شامل یک اصفهانی، سیدحسین شجره اصفهانی، حسن حلاج مدیر و مؤسس روزنامه حلاج و اساتید دیگر گردآوری و تصحیح شده است. نگارنده برای تهیه یادداشت‌های سفر به خراسان روزنامه‌های منتشره سال‌های ۱۳۴۰-۱۳۰۰ را صفحه به صفحه مطالعه و بررسی نموده تا مطالب مرتبط بدست آمد.

در پایان بر خود لازم می‌دانم از همه کسانی که امکان پژوهش و گردآوری این مجموعه را فراهم نمودند، ستا و تشکر کنم. به ویژه کارکنان پرتلاش در گروه مطبوعات سازمان کتابخانه‌ها، وزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی که مرا در دستیابی به نشریات و منابع مورد نیاز کمک کردند.

سیدمهدی سیدقطبی

پاییز ۱۳۹۶